

צוף הדף פרק אלו דברים

בית שמאי אומרים מברך על היום ואחר כך מברך על היין - ובית הלל איפכא

יסוד מחלוקתם של בית שמאי ובית הלל בכל התורה כולה

נמצא העולם בטל, ובכדי לקיים את העולם זקוקים לכל מיני קולות, ולכך יש לנקוט בהלכה את הצד העיקרי ולא את כל הצדדים המחמירים. ולכך בית הלל מקילים, משום שהצד המקיל נחשב כצד. [והמקומות שבית שמאי מקילים מבית הלל נובעים מאותו מהלך. שכאשר בית שמאי נקטו שהצד המקיל הוא העיקר הלכו אחריו, אך לבית הלל שהתורה נועדה בשביל חיי הארץ, לפעמים קיום התורה דורש להחמיר ולגזור יותר, בכדי שהתורה תתקיים ואין הולכים אחר הדין המוחלט, כמו ביצה שנולדה ביום טוב, שלבית שמאי לית להו מוקצה, ולבית הלל מחמירים שלא יבואו לזלזל ביום טוב.

ולענייננו. לבית הלל העיקר הוא ברכת היין, שאת היין הגשמי יש להעלות לשמים על ידי מצוות הקידוש. ולבית שמאי העיקר הוא השבת השמימית, אלא שצריך להוריד אותה לארץ, וזה על ידי היין. ולכך נחשב שברכת היום עדיפא. עד כדי שהיה מקום לומר שהבדלה צריכה להיות קודמת לברכת היין. ולמסקנה אדרבה מעדיפים את היום של השבת על ידי שמאחרים אותו.

הוא אופן של הקדמה. ולכך איננו יכול לעמוד כסיבה כנגד סיבות אחרות מהותיות. וממילא הסיבה העיקרית היא שהיין גורם לקידוש שיאמר. וברכת היין תדירה הוא ענין אחר לגמרי.

ההלכה כבית הלל - פשיטא דהא נפקא בת קול

ואפשר לומר על דרך חידוד, שהרי כל טענת בית שמאי היא שיש לילך אחר תורת השמים, ואם כן עד כמה שיצאה בת קול אם כן גם כלפי שמאי יש הוכחה שיש לפסוק כבית הלל.

נב ע"א

ור' יהושע היא דאמר אין משגיחין בבית קול

ר' יהושע אמר את דבריו בתנורו של עכנאי שהבת קול היתה כנגד ההלכה שאחרי רבים להטות. אך כאן איננה נגד ההלכה, ואם כן מה ענינם לכאן. ונראה שר' יהושע סבר שהבת קול איננה הוראה מן השמים, אלא היא נובעת מן האמת. כלומר הבת קול איננה כהוראה מהבורא לעשות כך וכך, אלא היא תוצאה של כח בבריאה הגורם לבת קול להישמע. כמו בת קול שיוצאת מהר חורב ואומרת אוי להם לבריות מעלבונה של תורה. ור' יהושע סבר שאין משגיחין בבית קול כלל, אפילו לא להכריע בין שני צדדים. שכח ההכרעה מסור אך לחכמי ישראל. ואלו שחלקו על ר' יהושע סברו שבמקום שאין הכרעה, אפשר להכריע על פי האמת המוחלטת הידועה כלפי שמאי.

ביאור ארבעת השיטות בסדר ארבעת הברכות נר מזון בשמים והבדלה

והסברא שנו בתחילה משום שהנר הוא זמנו המיוחד לברך במוצאי שבתות.

ב נחלקו בית שמאי ובית הלל כשהנר ראשון האם המזון קודם לבשמים או הבשמים למזון

ונראה שנחלקו האם יש להסמיך את הבשמים לנר משום שהוא מענין מוצאי שבת, או אדרבה יש להסמיך את הבשמים להבדלה שהם מענין הסתלקות הנשמה היתרה בהבדלה.

ג נחלקו בית שמאי ובית הלל האם הבשמים קודמים לנר או הנר לבשמים. הבשמים תדירים כל השבוע, ומאיך זהו זמנו המיוחד של הנר.

לכאורה מחלוקתם היא בסברות מקומיות בלבד. אמנם בהמשך הגמי' מקשינן למה לא חלקו בית שמאי גם לגבי הבדלה, ולמה לא אמרו שהבדלה קודמת ליין. ואף שהסברות האמורות לגבי קידוש אינם נכונות לגבי הבדלה. ולשון הגמי' הוא "וסברי בית שמאי ברכת היום עדיפא" ולכאורה אין זה כלל שברכת היום עדיפה. ונראה ששורש מחלוקתם של בית הלל ובית שמאי היא כיצד להכריע את ההלכה האם לפי תורת השמים או תורת הארץ. ונבאר.

במדרש מובא שנחלקו בית שמאי ובית הלל האם הארץ נבראה תחילה או השמים. ושמעתי לפרש שלבית הלל שהארץ נבראה תחילה, מטרת התורה היא להעלות את פעולות הארץ לשמים. ולדעת בית שמאי שהשמים נבראו תחילה, מטרת האדם בעולמו היא להתנתק מן הארץ ולקיים את תורת השמים בארץ.

וכשיש נידון הלכתי בדרך כלל שמאי הם המחמירים. משום שלדעתם כל צד בתורה נחשב כתורה, וצריך לקיימו. אך בית הלל סברו שכיון שהתורה היא תורת הארץ, וכלפי הארץ אי אפשר לקיים את כל החומרות של הדין, שאם כן **ברכת היין תדירה**

צריך ביאור מדוע הטעם של התדיר נאמר רק כהשלמה ואיננו הטעם העיקרי. ונראה שכל ענין קדימת התדיר, אינה משום שיש ענין להקדים את התדיר, אלא שחשיבות הברכות היא שאין עושים דברים על דרך המקרה אלא יש סדר. והתדיר

צריך ביאור, וכי לא ידע ענין זה שלא בשמים היא. ובתוס' כתבו דלא אמרינן הכי אלא במקום שהבת קול סותרת את ההלכה, אך כאן לא סתרה ההלכה. וצריך ביאור מהו הנידון אם לילך אחר בת קול או לא.

ארבעת השיטות הם. נמבה, נבמה, מבנה, מנבה. אך לא נעסוק בסיכום אלא בביאור נידוני המחלוקות.

ראשית כל הבדלה בסוף לכל הדעות בכדי שלא תהא כמשוי.

ואלו הן המחלוקות.

א האם המזון ראוי להיות בתחילה. או שהנר ראוי להיות בתחילה. מחלוקת זו איננה מחלוקת בית שמאי ובית הלל אלא מחלוקת ר' מאיר ור' יהודה, שלדעת ר' יהודה מזון בתחילה, ולר' מאיר נר בתחילה.

ונראה בביאור מחלוקתם, שמצד אחד המזון הוא הקודם משום שנתחייב בו לפני כולם שהרי הסעודה קדמה לכל החיובים. מאידך המזון אפשר להמשיך אותו ולברך על הנר ועל הבשמים ועל ההבדלה תוך כדי הסעודה.

כי היכי דלא להוי עלן כמשוי - צריך ביאור הרי בלאו הכי אסור לעשות מלאכה קודם צאת הכוכבים, ואם עושה הבדלה לאחר צאת הכוכבים בלאו הכי שרי לעשות מלאכה. ונראה שאף שמוותר לעשות מלאכה אך יש ענין גדול שלא

לעשות מלאכה עד אחר הבדלה. וטעם הדבר שכשם שהקידוש מציין את זמן תחילת היום, וקידושו על ידי שאינו עושה מלאכה, כך הבדלה מציינת שעד אותו הזמן מקודש שלא לעשות בו מלאכה. ולכך מי שעושה מלאכה במוצאי שבת קודם הבדלה אינו רואה סימן ברכה, [פסחים נ:]: משום שהשבת היא א מקור הברכה, ויש לעשות את המלאכות לאחר הבדלה.

תרי תנאי אליבא דבית שמאי אם ברכת המזון טעונה כוס

ודאי שיש לברך על כוס להחשיב את הברכה. וממילא אם לא יהיה לו כוס לברכת המזון יש לו להקריב מהנאותיו לשמים. אך בדעת בית שמאי יש לדון האם כל שכן שיש לחייב ברכת המזון בכוס, או שמא בכלל אין הברכה טעונה כוס, כיון שאדרבה בשעת ברכה יש לו לאדם להתנתק מן הגשמיות.

ביאור מחודש בפלוגתא דבית שמאי ובית הלל בדין נטילת ידים קודם מזיגת הכוס

ונראה לחדש שלדעת בית שמאי תקנו חכמים שלא רק שיש להקפיד על טהרה בשעת אכילת פת אלא אף בשעת שתייה שלפני המזון. שהיא שתייה חשובה. ולכך תקנו חכמים שיטול ידיו קודם לשתיית היין שלפני המזון. אלא שבשלמא לענין פת מובנת התקנה, שאם לא יטול ידיו יוכל לטמא את הפת, אך בשתייה כיון שאינו נוגע במשקין במה תקום תקנתם. ולכך תקנו חכמים שאסור להשתמש בכלי טמא לשתייה שבתוך הסעודה. ואפילו בכלי שתוכו טהור. ומחמת זה יצטרך ליטול ידים קודם שתיית היין. **וממילא מיושב היטב** ענין תיכף לנטילת ידים סעודה, שכל הסיבה שצריך תיכף הוא להסמיך את הנטילה לענין הטהרה. אך לבית שמאי שיש דין לשתות בטהרה זהו גופא קיום דין של תיכף. **וכן מיושב** מה שהקשו שבמשך כל היום אדם שותה. אמת. אך על זה לא תקנו נטילת ידים אלא רק על שתייה חשובה שבסעודה.

ולפי זה אפשר לחדש שאף שכל מה שתקנו חכמים שמשקין מטמאים כלי הוא רק אטו משקה זב וזבה וממילא משקין הבאים מחמת ידים לא מטמאין כלי. כל זה לדעת בית הלל, אך לדעת בית שמאי כיון שרצו חכמים לתקן שיטלו ידים קודם שתיית משקה שבסעודה, לכך תקנו שהמשקין יטמאו את הכלי, שאם לא כן לא תתקיים תקנתם.

ביאור מחלוקת ב"ש אם שברא מאור האש או בורא מאורי האש

והנה בכרכת מאורי האש יש שני עניינים הודאה ושבת. הודאה על אור הנר, ושבת על בריאת הנר. **ונראה** שלבית שמאי יש להעדיף את החלק של השבת, ולכך מעדיפים לומר שברא שמתייחס לשבת בריאת האור במוצאי שבת. וממילא כיון שהוא ברכת השבת יש להזכיר את האור שיצא באותה שעה מן האבנים שאין בו ריבוי אור. אך לדעת בית הלל יש להתמקד בחלק ההודאה, ולכך יש להזכיר את הבריאה בלשון שמשמעת גם בלשון הווה, שהקב"ה ממשיך לקיים את הטבע עבורנו. וכן יש להזכיר את השוני בצבע האש שאינו לחינם אלא בכדי להועיל לכל מטרה וייעוד כפי שביארנו לעיל.

נר משום דלא שבת ממלאכת עבירה

שאר הבשמים של מסיבת עובדי עבודה זרה, חשובים לברך עליהם.

לכאורה לאחר המסקנה שהטעם משום דסתם מסיבת עובדי כוכבים לעבודה זרה, אם כן אין צריך לטעם זה שלא שבת. אמנם לקמן ברואה אור ואזלינן ביה בתר הרוב, וכן ברואה יחיד מהלך, אי אפשר לומר טעם זה. ושמה בעיני לשני הטעמים, דאי לאו משום עבודה זרה לא היו חכמים קובעים שאין לברך על אור שבת, דגזרה משום נכרי ראשון ועמוד ראשון לא שכיח כל כך, וחזי לאצטרופי הטעם של עבודה זרה, כפי שמשמע פשטות הלשון של המשנה והטעם האמור בבשמים.

כלל גדול. כשיש תרי תנאי אליבא דחד תנא אין הכוונה חס וחלילה שאחד מן התנאים לא שמע היטב את דבריו של התנא הגדול. אלא נראה שנחלקו מה בית שמאי היו אומרים בדבר זה וכך הוא בכל מקום. ואם כן יש לעיין במאי פליגי אם בית שמאי סברו ברכת המזון טעונה כוס. ונראה שהרי לבית הלל ביארנו שהאדם צריך להרים את הנאותיו לשמים. ואם כן

צ"ב דהנה מבואר שלבית שמאי יש ליטול ידים קודם מזיגת הכוס שמא יטמאו המשקין שבגב הכוס מחמת ידיו. יש לעיין הרי במשך היום אדם שותה בלא ידים נקיות, וכי בכל פעם שבא לשתות צריך ליטול ידים?

עוד צ"ב מה יענו בית שמאי לבית הלל על טענתם שאמרו תיכף לנטילת ידים סעודה, והרי לבית שמאי מפסיקים בין נטילת ידים לסעודה.

עוד צ"ב מהו ביאור מחלוקתם במה שנחלקו האם מותר להשתמש בכלי שאחוריו טמאין במשקין. שלא נתבאר טעמי מחלוקתם.

עוד צ"ב מה שהקשו המפרשים מדוע יטמאו המשקין את הכלי, הרי פסק הרמב"ם שמשקין הבאים מחמת ידים אינם מטמאים כלי אלא רק משקין הבאים מחמת שרץ.

ביאור הענין

ונראה דהנה תקנו חכמים שיש ליטול ידים לסעודה משום **סרך תרומה**. ולכך יש ליטול ידיו קודם סעודת פת בלבד. ולפירות לא תקנו נטילה. ואמרו שכל הנוטל ידיו לפירות הרי זה מגסי הרוח. וטעם הדבר שפירות אינם עיקר אכילתו של אדם ולא תקנו אלא להרגיל בנטילה, וסעודה שדרכם של אנשים לסעוד בכל יום תקנו מחמתה ליטול ידים.

צריך ביאור דכיון דאין עיקר מחלוקתם אלא אי אמרינן מאורי או מאור, אם כן מדוע אין אומרים כו"ע ברא.

ונראה לבאר, דהנה ריבוי המאורות באש, אינו אש אחרת אלא **חומר בערה אחר**. ולדעת בית הלל העיקר בברכה הוא ההנאה של האדם, ולכך אית להו דיש להזכיר את העובדה שהאש משמשת להבעיר דברים רבים, ולכל אחד יש הנאה אחרת, כגון אש צהובה למאור, ואש כחולה לבשל וכיו"ב. ובית שמאי אית להו שהעיקר הוא עצם בריאת האש במוצאי שבת הראשונה של הבריאה.

ופירש רש"י הטעם משום שהגוי עושה מלאכה לאורו, צריך ביאור:

א אמאי מקרי מלאכת עבירה הרי גוי שרי להדליק את הנר לעצמו.

ב אם נחשב מלאכת עבירה, משום עצם זה שהישראל אסור בהדלקת הנר, מדוע הוצרך לומר שהגוי עושה מלאכה לאורו, היה לו לומר שהגוי הדליקו בשבת.

בשמים מאי טעמא משום דסתם עובדי כוכבים לעבודה זרה:

צריך עיון, דאם כן אמאי נקטה לענין ברכה, הרי בשמים של עבודה זרה לא רק שאין מברכים עליהם, אלא אסורים להריח. ונראה דהכא במסבת עובדי כוכבים אין איסור להריח את הבשמים, וכל מה שנאמר כאן אינו אלא בחשיבות הברכה,